

„Üzemtervezői” szakmai nap Gemencen

Az MTA Pécsi Területi Bizottságában a 2013 óta működő Erdészeti és Vadgazdálkodási Munkabizottság 2019 tavaszán második alkalommal tartott kihelyezett szakmai szimpóziumot a Gemenc Zrt.-nél. A szakmai nap az üzemtervezés és körzeti erdőtervezés témakör köré szerveződött.

A munkabizottsági tagokon kívül meghívásra kerültek azon állami erdőgazdaságok képviselői is, akik az ESZR üzemtervezői moduljának fejlesztése iránt érdeklődést mutattak, valamint a Gemenc Zrt.-vel területi átfedésben lévő kormányhivatalok erdőtervezési vezetői, továbbá a NÉBIH Erdészeti Igazgatósága és a Naviscon Zrt. képviselői, valamint a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kara.

Keszti László, a Mecsekerdő Zrt. vezérigazgatója az MTA-PAB Munkabizottságának elnökeként és Csonka Tibor, a Gemenc Zrt. vezérigazgatója mint házigazda köszöntötte a Munkabizottság tagjait és a meghívott szakembereket, majd Lajtos János, a Gemenc Zrt. osztályvezetője ismertette a szakmai nap programját. A köszöntőket követően négy előadás hangzott el.

Az első előadásban Nagy Frigyes Vince, az Agrárminisztérium munkatársa: „Az üzemtervezés kezdetei” címmel történeti áttekintést nyújtott az üzemtervezés kialakulásáról.

Előadását Hans Carlowitz bányamérnök 1713-ban megjelent „Sylvicultura Oeconomia: Fenntartható gazdálkodás” című kiadványának felvillantásával kezdte, kiemelve, hogy több mint három évszázad távlatából megőrzött gondolat a tudatos erdőgazdálkodást a tartamossággal, fenntarthatósággal és tervszerűséggel azonosítani.

Felhívta a figyelmet arra, hogy az elmúlt 70 év többségében országos hatáskörű szervezetként, központi irányítás mellett végezte tevékenységét az állami erdőtervezés. Kiemelte viszont azt is, hogy az „erdőtervezés”, „körzeti erdőtervezés” és „üzemtervezés” fogalmak nem egymás szinonimái, nem voltak egymást helyettesítő megnevezések a múltban sem.

Az üzemterv a gazdálkodó megrendelésére készült vagy maga a gazdálkodó készítette a saját maga által felállított kritériumok alapján, míg a körzeti erdőterv hivatalból készül az állami elvárásoknak megfelelően, a gazdálkodói és egyéb ügyféli javaslatok figyelembevételével.

A körzeti erdőterv keretű jellegű, terület(körzet)centrikus és a használathoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek nyilvántartására koncentrált; míg az üzemterv haszonvétele-centrikus, melyben a jellemző haszonvétele – általában a ki-termelhető fafajonkénti fatérfogat – és annak ütemezése a meghatározó tényező.

Érdekes azonosságokat, párhuzamokat mutatott be a jelenleg ismert és az elmúlt időszakokban kiadott erdőrendezési útmutatók szellemisége és az 1920-as „Körrendelet az üzemtervek alapjául szolgáló főbb gazdasági elvek előzetes bemutatása tárgyában” között.

A tulajdonosi érdekképviselet mellett mindig is fontos tényező volt a gazdálkodási alapegységek stabilitása, a hozamok hosszú távú kimutatása és tervezése, a részletes „főhasználati és előhasználati terv”, a „mellékhasználati és felújítási terv” és az „útépítési terv”. A korábbi korokhoz tartozó szakmai iránymutatások megismerését kiemelten fontosnak tartotta, hogy érteni tudjuk a most látott idős erdők keletkezésének körülményeit. Az 1920. május 6-án kiadott m. kir. földművelésügyi miniszter által jegyzett 14500. szá-

mú rendelet felkutatására fel is kérte a hallgatóságot. E rendelet akkoriban „az új erdőrendezési utasítás tárgyában” született történelmünk sorsdöntő időszakában.

A második előadást Czirik István a NÉBIH Erdészeti Igazgatóság Erdőrendezési Osztályának osztályvezetője és az OEE Erdőrendezési Szakosztályának elnöke mutatta be *Az üzemtervezés átalakulása, a körzeti erdőtervezés kialakulása 1995-től napjainkig* címmel. Az előadás elején az 1995-ös év úgy került ismertetésre, mint az átmenet éve. Előtte a 73/1981. (XII. 29.) Minisztertanácsi rendelet előírta: „az ország minden erdejében jóváhagyott, legalább 10 évre szóló erdőállomány-gazdálkodási terv szerint kell gazdálkodni”, mely „üzemtervet” teljes erdőgazdálkodási egységre (kivéve az ország erdeinek 1%-át kitevő magánerdőket, melyekre helységenként) kellett elkészíteni.

1995. január 1-jén ez alapján 528 db üzemterv lépett hatályba. 1995-ben, az átmenet évében 15 db körzetre és 18 db erdőszékre már körzeti erdőterv készült kísérleti jelleggel, de a hagyományos elvek alapján még 98 db üzemterv is készült az FM Erdőrendezési Szolgálatnál.

A körzeti erdőtervezés az FM Erdészeti Hivatal 30447/1995. számú levelével került elrendelésre. Az elrendelés indoklása szerint a kárpótlásokat követően elkerülhetetlen volt „az új erdőtulajdonlási-használati körülményekhez igazodó, mindamellett az állam korlátozó szerepét fenntartó, az erdőtervezés klasszikus elemeit érvényesítő új erdőrendezési módszerek kialakítása és bevezetése”. Ekkor még a részvénytársaságok erdőszékeit „önálló körzetenként”, a korábbi üzemtervezési gyakorlatnak megfelelően kellett tervezni az utasítás szerint. Mind az erdőszétekre, mind az összes többi erdőre vonatkozó körzeti erdőterveket az FM miniszter hagyta jóvá.

A kialakulóban lévő gyakorlat megőrzésének igényével került elfogadásra az 1996. évi LIV. tv. az erdőről és az erdő védelméről (a továbbiakban 1996-os Evt.), mely szerint „A miniszter állami feladatként gondoskodik a körzeti erdőterv elkészítéséről”, de az 1996-os Evt. megőrizte az üzemterv fogalmát is. Üzemterv ekkor már csak erdőtervezési körzeten belül volt értelmezhető, mely alapján elvárás volt, hogy „Az erdőgazdálkodó erdőgazdálkodási tevékenységet csak a gazdálkodási területére vonatkozó üzemterv alapján folytathat”.

Üzemterv elkészítéséről a gazdálkodó volt köteles gondoskodni, melyet a kialakult gyakorlat alapján az erdőgazdálkodó megrendelésére készítettek az ÁESZ munkatársai térítés ellenében, a körzeti erdőterv adatainak felhasználásával.

A körzeti erdőterv és az üzemterv kapcsolatát jellemezte a következő idézet: „Az erdőgazdálkodó nyilatkozhat arra nézve, hogy a körzeti erdőtervnek a területére vonatkozó részét minden vonatkozásban elfogadja és a Szolgáltatól kérheti annak üzemtervként való kiadását.” Végeredményben 99%-ban az valósult meg, hogy a körzeti erdőterv erdőgazdálkodóra vonatkozó részének másolata alkotta az üzemterv leíró és tervadatait. (Fontos kiemelni, hogy a többi erdőgazdálkodótól eltérően az erdőgazdaságok erdészeteinek az önálló körzeti erdőterve egyben üzemterv is volt.)

1995 és 2009 között, egy teljes 10 éves ciklusban és azon túl még 4 évnyi visszatérésre vonatkozóan 283 db körzeti erdőterv mellett még 234 db önálló körzeti erdőtervnek minősülő erdészeti üzemterv készült (az időbeli ismétlésnek köszönhetően több, mint 3 millió hektárt érintően).

Az időszak végére a körzeti erdőtervezés ütemezése már nehezen volt tartható, mert az erdészetek jelentős átszervezésen estek át. Az erdészetek feldarabolásával és összevonásával járó változások már nem voltak lekövethetőek a 10 éves ciklikusság teljes erdészeti üzemre történő megtartásával. Új stabil tervezési alapegység kialakítása vált szükségessé.

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv. (továbbiakban Evt.) elfogadásával végleg eltörlésre került a már csak az állami erdőgazdaságok néhány erdészetére megvalósítható teljes gazdálkodót érintő üzemtervkészítés. Az erdészetek működési területétől függetlenül kialakításra kerültek az új erdőtervezési körzetek. Minden erdőgazdálkodó az erdőtervezési körzetbe eső részterületére vonatkozóan hivatalból kapta meg erdőtervét hatósági határozat formájában. A körzeti erdőtervek elkészítését erdőtervendeletek szabályozták, utólagos miniszteri jóváhagyásra már nem volt szükség. 2010-től 2017-ig 97 db körzeti erdőterv készült majd 1,5 millió hektárt érintően.

Az Evt. és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendeletek 2017-es módosításával újabb változás következett be a körzeti erdőtervezés folyamatában. Erről részletes tájékoztatás jelent meg az *Erdészeti Lapok* 2018. novemberi számában.^[1]

A legfontosabb változások: nem készül erdőtervendeletről, nyomtatvány készült az előzetes erdőgazdálkodói javaslatok benyújtásához, nem kell teljeskörűen erdőrésztelenkénti egyeztetést tartani, lerövidült az erdőtervezés hatósági eljárása és az erdőtervek kiadására rendelkezésre álló idő; valamint az örökerdő- és átalakító üzemmódhoz kapcsolódó speciális tervezési feladatokat a gazdálkodónak és szakemberének kell elvégeznie. A tervezési folyamat két részre tagolódott: az igazgatási (adatgyűjtési) részre és a hatósági eljárásra (egyeztetésre és tervkiadásra).

Napjainkban az egységes szabályozás ellenére a körzeti erdőtervezés menete nem kiegyenlített zajlik az érintett járási kormányhivataloknál, ugyanis jelentős különbségek mutatkoznak a helyi adottságok miatt (pl.: betöltetlen státuszok, erdőterületek elaprózottsága, erdőgazdálkodók száma).

A harmadik előadó *dr. Csépanyi Péter*, aki az OEE Örök-erdő Szakosztályának elnökeként fogadta el a meghívást a rendezvényre „Az örök-erdő-gazdálkodás tervezési alapelvéről”-ről tartott érdekes előadást.

Az előadás során külön megerősítette, hogy a nem vágásos üzemmódú erdőkre vonatkozóan a körzeti erdőtervezés kezdetére örök-erdő-fenntartási vagy -átalakítási tervet kell készíteni a gazdálkodó és szakemberének, mely tervet meg kell küldjön a hatóság számára.

A tervkészítésnek jelen pillanatban nincsenek végrehajtási rendeletben rögzített kötött formái, de a vágásostól eltérő gaz-

dálkodást hosszú ideje gyakorló Pilisi Parkerdő Zrt. a Naviscon Zrt.-vel közösen fejleszti az örök-erdő tervezését és nyilvántartását segítő modult az ESZR-en belül. A nyilvántartás alapját képezi az Országos Erdőállomány Adattár térképi és leíró adata, az erdőgazdálkodó mintavételes felvételei, adatai, saját fotók és egyéb tervezést segítő térképi állományok.

Külön figyelmet kell fordítani a megfelelő feltáró hálózat kialakítására, valamint fenntartására, kialakítva az erdőrésztelen belül a rendszeresen használt közelítőnyom-hálózatot is. Fontos a gyakorlatilag folyamatos gazdálkodásnak és a természeti folyamatoknak köszönhetően az erdőrésztelen egészen közel állandó, de részleteiben folyamatosan változó képének rendszeres erdőgazdálkodói felülvizsgálata, ami a visszatérési időtől függő (általában 5–10 év közötti) terepi jelenlétet igényel.

A gazdálkodó felvételezésének az újulatra is ki kell terjednie, függetlenül attól, hogy van-e nyilvántartott erdőfelújítási kötelezettség az erdőrésztelenben. Az előadó szerint az újulat minőségét is folyamatosan monitoringozni kell, annak érdekében, hogy a folyamatos erdőborítást befolyásoló külső tényezők hatása rendszeresen nyomon követhető legyen. A fokozott gazdálkodói, szakemberi jelenlét mellett más ágazatokból származó információkat és tudást is integrálni kell a folyamatos erdőborítottság és a nagyobb társadalmi megbecsülés fenntartása érdekében.

A házigazda Gemenc Zrt. részéről Lajos János erdőgazdálkodási osztályvezető, az OEE Erdőrendezési Szakosztályának titkára tartotta a negyedik előadást: „A megalapozott erdőgazdálkodói javaslat fontossága a körzeti erdőtervezés megkezdése előtt” címmel.

A Gemenc Zrt. adatain keresztül érzékeltetésre került, hogy az erdészetek átalakítása, majd az üzemtervezés és a körzeti erdőtervezés átalakulása nyomán hogyan születik 5 év alatt 4 erdészetre 13 erdőterv-határozat az erdőgazdaságnál.

Az üzemterv fogalma klasszikusan az erdészetekre lett értelmezve, de mostanra az „üzem” fogalmát is át kell értelmezni. Az erdőtervi lehetőségek tekintetében az erdőgazdaság egészére mostanra ugyanúgy értelmezhető az üzem, mint az egyes erdészetekre.

Az Országos Erdőállomány Adattárra alapozott erdőgazdálkodói nyilvántartások felhasználásával lehetősége van minden erdőgazdálkodónak a tervidőszaki lehetőségek éves átlagát a teljes területére meghatározni. A Gemenc Zrt. ese-

tén ez 13 részelem önálló vizsgálatából, és az adatok összegzéséből áll.

Egy Gemenc Zrt.-hez hasonló cég esetén, melynél két megyei kormányhivatal látja el az erdészeti hatósági feladatokat, három a természetvédelmi

hatósági feladatokat, két nemzeti park igazgatóság végzi a természetvédelmi kezelői, három vízügyi igazgatóság a vízügyi kezelői tevékenységet, ott arra kell törekedni a Zrt.-nek, hogy mind a lehetőségek mértékével, mind a korlátozások körével ne csak részelemeiben, de egészében is tisztában legyen. Ha ezen információkkal rendelkezik a gazdálkodó, akkor tud nagy biztonsággal a jövőbe tekintve egy új erdőtervezési folyamatra felkészülni.

Az új erdőtervezési időszakra való előzetes felkészülés azért is fontos, mert a körzeti erdőtervezés igazgatási szakaszában (az adott év április 30-áig) kell az erdőgazdálkodóknak benyújtania a gazdálkodói javaslatát, valamint az örök-erdő- és átalakítási terveket.

A gazdálkodói javaslat megtétele előtt érdemes a gazdálkodónak is felülvizsgálni az erdő állapotát. Sok helyen az erdőrészlet határvonalai korrekcióra szorulnak, az állományleírás aktualizálását is érdemes elvégezni, mert az erdő természetességi állapota mellett az aktuális záródás is jelentősen meghatározza az erdőrészlet jövőképét és a gazdálkodói javaslat elfogadhatóságát.

Bizonyos rendeltetésekre (kiemelten a talajvédelmi) vagy a meglévő rendeltetések sorrendjére javaslatot lehet tenni, melyhez ugyancsak szükség lehet előzetes terepi jelenlétre. Megfontolandó az is, hogy védett természeti területen mely gazdasági rendeltetés újbóli megállapítása válhat szükségessé, hiszen az Evt. 2017-es módosítása óta már csak a fokozottan védett erdőkre igaz, hogy nem lehet gazdasági további rendeltetés az elsődleges természetvédelmi rendeltetés mellett.

A záródásihiányos erdők felülvizsgálatára is sort kell kerítenie az erdőgazdálkodónak, ugyanis a termőhelyi okok miatt alacsony záródású erdők felnyíló erdővé minősítését is az erdőgazdálkodónak érdemes kezdeményeznie, akár csak a nyiladékok, rakodók, tisztások, cserjések, terméketlen területek, valamint az időszakos vagy állandó vízállások önálló egyéb részleteként történő kialakítását. Mindezen szempontokat figyelembe véve az előadó megítélése szerint az erdőgazdálkodói javaslat megküldése előtt szükség van olyan terepi jelenlétre és térinformatikai információkra és készségekre, melyekkel valamennyire a körzeti erdőtervezés szempontjait is figyelembe véve áttekinti az erdőgazdálkodó a tervezés induló állapotát.

Az állapotfelmérést követően a jövőbeni stratégiai célokat a tartamos gazdálkodás fenntartása mellett a lehetőségek optimális kihasználására törekedve kell megtervezni!

A gazdálkodó elvárásainak megfelelő nyilvántartás elérése érdekében folyamatosan jó minőségű, megbízható adatokat kell szolgáltatni a terepi munkák megkezdése előtt a körzeti erdőtervezés számára, mely cél elérése érdekében folyamatosan fejlődnie kell a gazdálkodóknak. Ezen törekvések megvalósításához a következő erdőtervezési időszak kezdetéig egy év áll rendelkezésére a Gemenc Zrt.-nek. Más erdőgazdálkodók azonban nem rendelkeztek a felkészüléshez elegendő idővel.

A szakmai nap délelőttjének második részében felkért hozzászólóként *Jagicza Attila* (Bakonyerdő Zrt.), *Horváth Péter*

Brúnó (Mecsekerdő Zrt.), *Szabó József* (SEFAG Zrt.) és *Szrnka Mihály* (DALERD Zrt.) számolt be arról, hogy a jogszabály 2017-es változása hogyan érintette Társaságukat egy-egy folyamatban lévő erdőtervezési időszakot érintően. A társaságok teherviselési képességétől függően kialakításra kerültek „üzemtervezéssel” foglalkozó osztályok, csoportok vagy egy erdőtervezői gyakorlattal rendelkező kolléga került felvételre, akik a gazdálkodói javaslat összeállításában segítik az erdőgazdaságok termelésben edződött szakembereit.

Mindannyian elmondták, hogy lejárt (kiürült) erdőtervek esetén az idei évben április 30-ig erdőgazdálkodói javaslatokat nehezen fogják összeállítani az erdőrészletek teljes körére vonatkozóan az idő rövidsége miatt. A körzeti erdőtervezésben tapasztalatokat szerzett kollégák segítségével is főleg a vágásérettségi kort megközelítő idős állományok felvételére koncentrálnak.

Igény mutatkozik mélyebb felülvizsgálatokra is, különösen a termőhelytípus-változat pontos meghatározása érdekében. Jagicza Attila és Szabó József is kiemelte a GY-T és a KTT-CS klíma meghatározásában, eltolódásában rejlő problémákat. Szrnka Mihály pedig jelezte, hogy az ESZTY klíma mellett a SZTY (sztyepp) klíma adattárban történő megjelenítésére is szükség van.

A terepi felvételezésben egy ideje már aktívabb erdőgazdaságok a terepi adatrögzítést és az irodai feldolgozást segítő programok és eszközök fejlesztését és alkalmazását szorgalmazták. Horváth Péter Brúnó kiemelte, hogy a felvételezés a modern eszközök ellenére is a ceruza-papír meglétén alapul a terepen (akárcsak a kormányhivatali erdőtervezés során).

A társaságok egymástól függetlenül hasonló eljárásrendet alakítottak ki házon belül, miszerint tervezési alapelvek kialakítását követően mind az erdészeti szakemberei, mind a munkájukat segítő „üzemtervezők” erdőrészletenként jövőképet vázolnak a következő tervidőszakra, majd az egymással történő egyeztetést követően teszik meg a végleges erdőgazdálkodói javaslatot a körzeti erdőtervezés számára.

A program délutáni része kötetlenebb formában zajlott, ahol lehetőséget kaptak az előadók a hallgatói és a meghívott vendégek kérdéseik feltételére, szakmai véleményük elmondására és további javaslataik megosztására.

Abban egyetértés alakult ki, hogy az Országos Erdőállomány Adattárát alkalmassá kell tenni az elektronikus ügyintézésre, hogy a gazdálkodó felvételéből származó adatok ne csak papírról legyenek megismerhetők és felhasználhatók a hatóság számára. A szorosabb együttműködés és a jogszabályi módosítások utáni egységes ügyintézés úgy lesz elérhető, ha tapasztalataink és eredményeink továbbra is széles körben megismerhetők lesznek olyan fórumokon is, mint ez a szakmai nap volt.

Lajos János

erdőgazdálkodási osztályvezető

Sipos Sándor

erdőgazdálkodási és műszaki igazgató

Gemenc Zrt.

Irodalom

1. Vánca–Rozovics–Szolnyik–Czirok: Változások az erdőtervezésben az erdőtervény-módosítás hatására, *Erdészeti Lapok* 2018. 11. ❁